



Б П Л А Т Е Н

П Л А Н И Н А Р С К О Г Д Р У Ш Т В А
Р А Д Н И Ч К И

Год. 19

Београд,
Март 1983. године

Број 9

Цена: по жељи, одредите
сами

(фототипско издање)

ОТЕТО ИЗ ЗАБОРАВА АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Хронологија једног милог догођаја, за Рашка и за нас

Пре две године у Љубљани је основано ПЛАНИНАРСКО ДРУШТВО "ОЧНИЦА" при Делавној организацији ИНТЕРТРАДЕ. Безмало затим, у Београду, и његов огранак – имењак.

У Љубљани, председник ПД "Очница" је друг Петер Штиглиц, шире познат по томе да у Планинској звези Словеније домаћински брине о свим планинским домовима и кућама у СР Словенији.

У Београду, председник је Андрија Панић, некада, давно, члан ПД "Ртањ" и Алпинистичког одсека Планинарског савеза Београда.

Елем, на предлог Ање Панића, једног од тројице крепких ветерана алпинизма између два рата у Србији, професору Рашку Димитријевићу указана је од стране "Очнице" изузетна пажња избором за почасног члана. Додељују му повељу следећег садржаја:

"ОЧНИЦА", Планинско друштво Љубљана – Београд

На основу члана 16 Статута друштва додељује се звање ПОЧАСНОГ ЧЛАНА

Професору РАШКУ ДИМИТРИЈЕВИЋУ

**за посебне заслуге у развијању и неговању љубави према планинама, као и захвалност
за написану поетичну књигу "КА ВИСИНАМА И ЋУТАЊУ"**

Тајник

М.П.

Председник

О. Јовић

А. Панић

Кроз гласило ДО "Интертраде" број 8 од 1982. године, на страни 6, упознајемо се са топлим садржајем писма које почасни члан упућује председнику ПД "Очница" у Љубљану:

Поштовани друже Штиглиц !

Данас ми је саопштио друг Андрија Панић да сте ми учинили велику част и ретко задовољство предлогом да будем изабран за почасног члана Вашег друштва. Хоћу одмах да Вам најтоплије захвалим за овај гест, који сматрам узвраћањем мојој бескрајној и доживотној љубави, која се зове Словенија, њени људи, њене (и моје) планине.

Из књиге "Ка висинама и ћутању" могли сте видети са колико сам труда покушао – многи кажу и успео – да нашој средини прикажем нешто од свих лепота које сам открио у душама ваших људи и у камену ваших стена. Много ми је у томе помогло дружење са Словенцима, међу којима сам стекао велики број пријатеља (многи, нажалост данас нису живи) и нарочито са Јожом Чопом, с којим сам прешао многе стено и доживотно се спријатељио. Да наведем и тај податак да сам много година био члан Словенског планинског друштва у Љубљани.

Наводим Вам све ово да видите колико сам везан за Словенију и да је моја књига морала бити написана. Мени је сада осамдесет пета година и ја већ одавно не долазим у Словенију, али ме ни старост није одвојила од ње.

Још једном захваљујем на части која ми је указана, са топлим поздравима и жељама за даље успехе Вама и Вашим планинарима и алпинистима.

Рашко ДИМИТРИЈЕВИЋ

Толико. У писму. Но, ако нам је познато да ће 15. марта 1985. Рашко Димитријевић имати 86 година, и ако, стицајем околности, знамо да је алпинистичку опрему давне 1959. године (значи, тек у својој 53 години) окачио о клин, знаћемо и за свесрдну радост старине који ево још једном добија потврду од људи да јо вољен, и да није заборављен. И то из средине из које му је, можда, и најдража.

"Очница" - Љубљана предлаже Рашка за високо признање свом савезу, и не без успеха. Ускоро је и одавде уследило признање с повељом:

Glavni odbor Planinske zveze Slovenije je dne 18.12.1985, sklenil da projme

ZLATNI ČASTNI ZNAK. Štev. 6/85

tov. Dimitrijević Raško, Član PD "Očnica" Ljubljana

za posebno zaslužno in uspešno delo v planinski or'ganizaciji

Ljubljana 18.12.1982.

***Tajnik
Jože Dalnik***

M.P

***Predsednik
Tomaž Banovec***

У четвртак, 10. фебруара 1985. признање је уручено, а у Вечерњим новостима од 18. фебруара, у рубрици Култура – Књижевност, на страни 18, могли смо да прочитамо:

Признање аутору књиге "Ка висинама и ћутању"

П Л А Н И Н А Р С К А " Р Е Ц Е Н З И Ј А "

Рашко Димитријевић, истакнути професор Београдског универзитета и аутор књиге "Ка висинама и ћутању" имао је пре неки дан заиста необичну посету. Из Љубљане је стигао Петер Штиглиц, председник Планинарског друштва "Очница", и омиљеном професору уручио два планинска признања: почасну плакету клуба и Златну почасну значку Планинарског Савеза Словеније.

Професор Димитријевић, како пише у спортској енциклопедији, био је први српски алпиниста, некад веома активан планинар, али с врховима се, осим у мислима, одавно више не дружи. Планинари му, међутим, одају признање за нешто друго.

Уз сећање за раније планинске заслуге, ова два одличја знак су захвалности за књигу "Ка висинама и ћутању" (издање Делта-преса). И Штиглиц и Андрија Панић, председник београдске секције "Очнице", кажу да нико код нас није писао тако поетски о планини и алпинизму. Планинари се, чини се, слажу са овим јер је више њих поручивало књигу од издавача, жалећи се да не могу да је нађу у књижарама.

Не треба сумњати да је професору Димитријевићу ово једна од најдражих рецензија на књигу, коју је до сада купило близу 4000 читалаца.

Тог четвртка, приликом уручивања, уз два блиска укућана, два председника "Очнице" и новинара Нова Томића, негдашња ћака професорова, били смо присутни и млади приправник Алпинистичког одсека ПС Београда, Бранко Падежанин, и ја, као први начелник првог АО-а основаног у Србији, 24. децембра 1950. године, у просторијама Спортског друштва "Раднички" у Боограду. Као симболичност, средла су се три беоцуга наше алпинистичке вериге: из времена између два рата, тик после Другог светског, и жељник садашње генерације.

Уз крепки црну кафу, гутљај доброг пића и оживљена сећања, Рашко нам је понаособ, сваком указао пажњу и био саговорник свима у исти час. Били смо дошли и да га слушамо. Али је мало говорио.

Далоче 1959. године, са водичем Мишулом и својим негдањим супењачем Аркадијем Аркашом Столипином, после покушаја да 26. августа гребеном *Hörnli* испење Матерхорн (4478 м.), стигавши само до места *L'Epaule*, стојички је доконао да су му остали само још обојци. Са пуном одговорношћу према својој савести и крајњим обзиром према људима са којима се навезао, обрнуо је пут долине. Тиме као да се поклонии виторогом обелиску и свим вршцима који су били до тада под њима, и као да се припремио за велико Збогом. У оном - више их нећу газити.

Још једаред обоу је - да не кажем опанке – плезаљке, и само неки дан касније, 31. августа, као гамз самотар, узашао на *Les Rochers de Naye*. Вероватно са осећањем као да иде на жртвеник, јер је већи део својих успона извео сам; пре би се могло рећи као марљиви посленик у планини, на теме пирамиде, своје пирамиде, под коју је стао још јула месеца 1927. године, када се са *Jacques Bernard*-ом нашао негде пред *Maunt Aiguille* у *Dauphine*- има.

Тридесет две године пуне пењачке активности. Скоро па један читав људски радни стаж!

Према "Списку препењаних тура" (непотпуном, састављеном према забелешкама и сећању, а на моју молбу пре неку годину), Пашко Димитријевић извео је преко 60 разних успона. У том списку нису, како каже, наведене поновљене препењане туре. Унете су само оне којих се сећа тачно и јасно. Списак би био три пута већи, каже, да је наводио и мање позната места, као и она којих се не сећа више потпуно.

Па - капу доле!

И Рашку, и Ањи, и Петеру и Планинској звези Словеније.

А сада - још једном - озбиљно се питам, са нескривеном nelaгодношћу: хоћемо ли препустити Планинарском Савезу Црне Горе да ветерана Јешу Укропину и Станка Алексића почаствују неким од својих признања, због од стране њих изведених првенствених смери на Дурмитору, или опет Планинској звези Словеније, да покаже да се сећа нашег планинара, са низом првенствених смери у Јулијским Алпима и лепим бројем снимљених и признатих филмова са којима су популарисали планинарство и планину?

Звонимир Блажина

Драги моји - одговорио бих им тада - ви и не слутите колико смо бескрајно много добили. И не само за себе, него и за вас. Дали смо планинама своје ЈА, али смо га измењено примили од њих. Забринути и са сумњом почели смо да се пењемо, а горе смо доживели, и сваки пут доживљујемо, чудо органског спајања са свим што постоји. Пружили смо своје ЈА бескрајности материје, а добили смо га натраг (да се послужим фигуром једног путника) не упрошћено и пресечено огледалима, као у свакодневном животу, кад себе видимо само онда када се све остало повуче у полусенку, већ спојено са свим оним што се налази око нас и под нама: са шумама, стенама, језерима, рекама, облацима, светлошћу и бојама за које још нису нађена обележја. И било да смо усред сунчане среће или у опасностима од зрачних непогода, када смо свему томе пришли путем који је само наш и испуњавањем наше жеље отргнут за тренутак из једноликости камене материје, ми доживљавамо велико, често и непоновљиво, сједињавање свега што живи и постоји, узвишено спајање у једном једином бићу - у нама самима. А онај ко том не прилази сопственим и истог часа избрисаним путем, какав је пут алпиниста, он је, по речима врло умног Гетеа, "само један гост на овој суморној Земљи.

Рашко Димитријевић

САВЕТИ ПЛАНИНАРИМА

ВИСОКЕ ПЛАНИНЕ (наставка)

На почетку треба објаснити узроке дужег трајања зиме, односно краћег лета у високим планинама.

Разређеност ваздуха, која се повећава са надморском висином, проузрокује снижење температуре, а самим тим и велике климатске разлике. На сваких 200 метара висинске разлике, температура опада за 1° С. Ово наступа стога што разређен омотач земље онемогућује задржавање топлоте коју имамо у приморском подручју или у долинама, где се због гушћег ваздуха и топлота боље одржава. Овим се објашњава оштрија клима у високим планинама, па самим тим и краће лето и дуга зима.

Пролеће у долинама се углавном поклапа са календарским, крајем марта - првим висибацима, љубичицама, а затим богатим бехаром по воћњацима. Ливаде се зазелене а шуме

и гајеви наговештавају буђење свежом и светлозеленом бојом својих младица. За то време високо у горама још увек су планинске стране прекривене снежним прекривачем. Али, пролеће иде уз планинске стрмине. На сваких 100 м. висинске разлике, пролеће касни за 4 дана. На основу овога податка, лако је израчунати да пролеће на горњу границу шуме стиже са закашњењем од скоро два месеца, што значи, на терене високих планина и касније.

Постоји још једна разлика. У долинама се зима лагано повлачи. Температура се пење постепено и падавине мењају облик. Снег се претвара у суснежицу а онда у кишу. У планинама је другачије. Наступајуће лето долази нагло. Узрок је температура ваздуха која у то време износи просечно 5 - 8 ° С, због јачег сунчевог зрачења. Јер, као што смо раније рекли, због разређености ваздуха и његове чистоће, загревање и светлост су интезивнији. Овоме треба додати и повећану дужину дана. Ради свега овога, дебео снежни покривач нагло нестаје са свих осунчаних страна и читави потоци воде силазе у шумним токовима у долине. Одједном, са отопљених површина избија зеленило, пупољци и нежни, богато обојени цветови. Ово нагло буђење природе богатством боја, мириса и раскошном сликовитошћу пејзажа, неупоредиво надмашује пролеће које доживљавамо у долинама и представља део године који је у планини можда и најлепши. Све ово објашњава зашто је биљни свет високих планина принуђен да живи брже и у много краћем року од оног у долинама заврши свој вегетациони циклус.

Планинску флору не угрожава само кратко лето већ и читав низ других фактора који стварају оштре и сурове услове за опстанак. Већ је речено да је ради разређеног ваздуха врло интезивно загревање преко дана али ради тога долази до ноћног наглог и великог хлађења, па су биљке изложене опасности од смрзавања. Ово хлађење и загревање ваздуха има за последицу нагло испаравање воде из тла, па су кише у планинама чешће него у равничарским пределима. Ово доводи у опасност биљке и поред обилнијег воденог талога, јер преко дана, ради загревања површинског тла, вода испари и постоји стална опасност од суше. Кише, које су честе и обилне, спирају земљу, односећи и биљни покривач. Ветрови у планинама су већег интензитета од оних у долинама па својом снагом односе прашину, ломе нежније стабљике и цветови.

Сада, када знамо све ове факторе, лако је разумети и објаснити и врсте планинског растиња и њихов начин живота. Наш пут из долине опет ће проћи кроз појасеве високих шума, да се одједном изађе на простор планинских сувати или крша. Међутим и овај прелаз није увек нагао. На присојним странама и јаругама заклоњеним од ветра, још увек налазимо на језике, усамљене хрпице, и на крају и на појединачне букве, брезе, борове или друго дрвеће које живи у шумским појасевима које смо управо напустили. Али какви су они? То нису снажна дебла као њихова браћа стотинак метара ниже, већ кржљива, чворновата и унакажена стабла без врхова, често полегла на страну. Покушај шуме да продре више, онемогућен је оштрим условима живота и дрвеће је, побеђено, пало на колена. Али, борба није прекинута. Поједине врсте се привикавају на сурови живот високих гора, па у појединим нашим планинама, високо, а често и до самих врхова наилазимо на мање и веће површине полегле црногорице које сацињава полегла смрека и борови кривуљи.

Оштри услови су натерали животињски свет да живи ниже, у шумском окриљу. Изнад границе шуме остале су врсте које, као дивокоза, у зимском периоду у потрази за храном, обилазе већи простор или силазе у шуме. Друге врсте, као волухарице и разне врсте глодара, током лета прибаве храну и у зимском периоду мирују, трошећи резерве. Треће врсте зимски период добро ухрањене, преспавају.

Остаје нам још да кажемо о људима у високим планинама, о њиховом привредном интересу и животу у високим горама.

Бранко Котлајић

ПОХОД НА МАГЛИЋ

(2.7 - 7.7. 1982.)

У петак увече, возом за Сарајево, кренула је наша седмочлана група: Даница, Нада, Сања, Нађа, Радомир, Дарко (повремено звани Ђорђе) и ја. Расположење је било на висини, мало нас је насекирала Даница, која се, по обичају, појавила у задњи тренутак. Око 8 сати ујутру били смо у Сарајеву, где нисмо имали намеру да се задржавамо, али смо стицајем прилика провели цео дан, јер није било места у аутобусима за Фочу све до 17 часова. Искористили смо то време за обилазак Баш-Чаршије и Требевића, као и за попуну унутрашњих резерви разним гурманлуцима.

У Фочи се испоставило да од локала за Тјентиште нема ништа те вечери. Прохујао је само аутобус из Сарајева за Дубровник, али пун. Ноћ смо провели у недовршеној кући симпатичног и љубазног Василија Кебаре, возача аутобуса којим смо дошли у Фочу.

Поранили смо (око 5 сати), захвалили се домаћину и похитали на први аутобус за Тјентиште, где смо стигли после више од 50 сати путовања. На Тјентишту се нисмо задржавали, већ смо одмах ухватили стазу која води према Драгош седлу. Време је дивно. Видици према Орјену, Зеленгори, Волујку, а касније и Маглићу надокнађивали су почетне тешкоће. Лепоту око нас нарушавала је једино громогласна музика са Тјентишта.

Маркацију на почетном делу стазе нисмо приметили, а добрим делом ишли смо макадамским путем. На Драгош седлу смо се окрепили, напили хладне воде и упознали двојицу младих Београђана који су пасионирани истраживачи прашуме Перућице већ више година. Са видиковца смо извесно време посматрали и снимали горе Перућице и сребрни водопад Скакавац у њеном средишту.

О путу до катуна Мркаљ-кладе ништа посебно нема да се каже, сем што се појавила маркација којом смо и наставили прашњавим путем. Ускоро смо наишли на деоницу која води кроз шуму и то нам је причињавало задовољство због разноврсности и хладовине. На једном пропланку, обраслом густом планинском травом, у непосредној близини катуна, мирно су пасла два телета, с којим ће игру започети Дарко и Сања - велике разлике међу њима није било. Негде поред пута опазили смо једну змију, можда поскока. Иначе је животињски, па и биљни свет био врло оскудан.

Од Мркаљ-кладе нисмо наставили према Хаџића-равни, куда наставља трансверзала "Сутјеска" и ранији уобичајени пут за Маглић, већ смо скренули кроз шуму новом, тзв. "алпинистичком" маркацијом. До мрака, прилично посустали, стигли смо до Пољана, где разапесмо "чадоре" и начесмо обилне резерве пасуља и других ђаконија.

У понедељак ујутру, почела је одлучујућа фаза нашег похода. Пред нама се простирао стеновити масив Маглића, а са леве стране, поглед нам је падао на Пивску висораван и достигао до измаглица кроз које се назирао масив Дурмитора.

Ранчеве смо оставили у жбуњу које се простире испод каменитог колоса. Тако олакшани, кренули смо уз праву стрмину. Успон је добро маркиран, местимично јако стрм, што оправдава назив самога пута, на три места постављена је сајла. Наилазили смо на снежне намете и изворчиће на којима смо пунили чутурице водом. Успут, нашу пажњу стално је одвлачило прекрасно цвеће које нас је мамило својим мирисима. Када смо се дохватили гребена, било је даље лако. Изашли смо прво на босански врх Маглица (2386 метара). На врху је постављен стуб са југословенском заставом и неколико обележја кота. Овде смо пландовали извесно време и шетали својим погледима десно и лево, посматрајући чистине планинских раскоши. Потом смо прешли на црногорски врх (2388 метара). Одушевљавали смо се оним што је пред нама: Волујком, Трновачким Језером, пространством Перућице, Зеленгором, Мратињским језером, Пивском висоравни и врховима Дурмитора.

На црногорском врху Маглића смо се раздвојили. Радомир и Дарко кренули су ка подножју, где смо оставили ствари, изнад Мратиња, а преостали део групе вратио се путем којим смо дошли на врх.

После поновног сусрета и краћег одмора, кренули смо према Мркаљ-кладама. Сунце се ближило заласку, а препланула љупка чобаница објаснила нам је да се изнад пута за Трновачко језеро налази Јованов извор, где решисмо да заноћимо. Шаторе смо поставили уз сам пут, сем Дарка, који се спустио неколико десетина метара ниже у саму Перућицу. Тешили смо га како, вероватно, неће остати сам целе ноћи, већ ће га посетити неки медо, или неко други од становника прашуме. Извор нам је био на дохвату руке и обилато смо га користили за освежавање. Убрзо се на примусу почео крчкати пасуљ, супица и кафа. За пуни ноћни штимунг недостајала је само логорска ватра. После краћег оклевања, обзиром на забране, наложили смо је на сред пута, тако да није било опасности од пожара. Време је одмицало и догоревала је наша ватрица у средишту високих прашуминих стабала. Раскомотили смо се у шаторима и утонули у сан.

Ујутру, пошто смо ранчеве склонили у шуму, упутили смо се према Трновачком језеру преко Пријевора и Суве језерине. Макадамски пут на доста места засут је камењем које се обурвава са висока Маглића. Посматрали смо литице те снажне планине и готово нисмо могли поверовати да смо само дан раније били на највишој њеној тачки. До језера, сакривеног иза шумског гребена, као зачарана лепотица, стигли смо за око три сата. Уживање у прелепим водама језера и околним пејзажима ометали су нам ројови инсеката: обада, коњских мува и др. који су махнито и у ескадронима нападали наше маленкости и јучерашње освајаче планинских врхова. Изгледа да нису имали према свима исти афинитет: док су се неки из групе од страха покрили и по глави у циљу заштите од крилатих непријатеља, други су се купали у бистрој и леденој језерској води. Изнад језера било је понегде снега из ког су дотицали мали потоци обрасли зеленилом и разноликим цвећем.

Време нам је муњевито измицало и нисмо се могли одлучити за неку од већих акција. Ради утехе, кренули смо донекле уз падино Вољука, а потом сишли у шуму на гребену, низ доста стрму страну, спуштајући се не само низ стене, већ и скачући по дрвећу попут "Тарзана" и "Џејн". Иницијативу за ово неортодоксно и узбудљиво скретање са стазе, дала је Нада.

Даница и Сања вратиле су се стазом којом су и дошле. Успут су пронашле недирнуте Даничине наочари, које су јој при доласку испале, на основу чега су закључиле да се овим путем одвија "велики" промет.

Приликом спуштања од Драгош-седла према Тјентишту, ухватио нас је мрак. Силазећи низ стрмину, Дарков ранац, из кога су протеклог дана полако али сигурно испадале једна по једна ствар, се коначно распао. Када смо се спустили на ливаде Боровног, скренули смо с пута да погледамо један споменик који се назирао у ноћи, при повратку нисмо потражили стазу и мало смо залутали.

На Тјентишту, време нас је коначно издлало. Севало је и грмело са свих страна. На суву земљу брзо се спустио обилан пљусак. После извесних несугласица, ипак смо разапели шаторе и сместили се. Истина, било је и прокишњавања и буђења у мокром, али и то је једно од планинарских искустава.

На даљем путу према Београду, треба напоменути да је било низ закашњења при превозу аутобусима, а касније и возом, што је допринело да се још једном уверимо да је ова тура заобилазна и доста непогодна.

Маглић и бистре воде Трновачког језера, који су за неке од учесника били и прве веће вишедневне високогорске туре, остаће у незаборавној успомени, надам се, више оним што је било лепо, него по проблемима и ситним зађевицама (око темпа кретања, дужине пауза и њихове учесталости). Но, и из тога смо могли понешто научити и схватити да је неопходна толеранција према индивидуалним разликама и узајамно прилагођавање како би се остварио заједнички циљ.

XXX

Ни у послеријатним годинама, када се наше друштво почело мало-помало слијегати, када су понеки бивши ратници стали да говоре: "Мрзим све што је шума и планина, нећу никуд са асфалта", Сутјеска ми није давала мира. Нешто ме вукло да крочим на оне исте стазе, да пронађем трагове битке, да се још једном увјерим да ли је оно доиста све било онако како ми се у памћење усјекло. У четири наврата (1947, 1949, 1961 и 1968) сам онуда прокрстарио на начин који је само донекле подсећао на партизански, јер сам се пентрао негдје коњем, негдје пјешице, али увијек с ранцем пуним хране. Логоровао сам под шаторчићем и крај ноћне ватре, тешком муком одбијао насртаје успомена, насртаје на многе појаве садашњости коју сам морао да браним. Бијаше то за мене нешто као нова битка на Сутјесци.

Трагови?

Испрва (1947. и 1949.) није требало да их браним. Посвуда су се сами нудили. Заправо цијели тај простор - од Попова моста, Тјентишта и Сухе, па преко Кошура, Крекова, Хрчавке, Дебеле равни до Горњих Бара и Балиновца - остављао је утисак бојишта, као да је битка тек прохујала: дебеле букве, расперјате бомбама, ровови и митраљеска гнијезда у Кошуру и Крековима, пушчане чауре, гранате, дијелови топова, реденици и карабини. Добро, све су то одвећ обичне реликвије сваког рата, од Бородина до Кајмакчалана. Више од свега тога мене су најинтимније спајале с прошлошћу такве ситнице као што су кашике, парчад партизанског сукна, командантске торбице, опанци и људске кости. Ваљало је само мало разгрнути сушањ, па да се нађу и такви трагови. Већ прве године послеријате рата омладинска акција је пошла да покупи кости, па их је сахранила у једну јаму на Шћепан Пољу. Видјех ту раку и рекоше ми да тамо има неколико стотина лобања, или "чутура", како веле домороци. Није тада све покупљено. Чак и на обалама Дрине, у наплавини сваковрсне драче, могао си лако да уочиш људску кост. Јесен по јесен и нови слојеви шушња покривају заостатке. Године 1961. кад сам у тај крај повео научну експедицију да истражи могућности исхране у природи, још увијек се могло наћи и оружја и костију. На изворишту потока Перућице, усред прашуме, нашао сам двије људске лобање. Чије су, да ли партизанске или њемачке? Заиста то више није важно. Рајко Давидовић из Сухе причао ми је - "Када је почела битка, избјегао сам у Волујак и ту провео десет дана сакривен у клековини. Кад су Нијемци одступили, вратим се у Изгоре и, будући да је моја Суха била спаљена, останем у Изгорима све до ране јесени. Повратак у Суху - свуда лешеви, на Вратару седам (жена, дијете и борци), око моста на Прибоју 40, а од Тјентишта до Попова Моста није билу стопе слободне од леша. Од задаха се Тјентиште није могло лако пролазити све до зиме, кад су звјерад и кише обавили своје."

А потом је живот потекао. Најприје као слабашан извор, па ускоро снагом бујице.

1947. кад сам први пут тамо навратио, видјех у селу Ђуреву сунчани одсјај од нових кровова од шиндре. Љепота. На Тјентишту сточна фарма с пространим стајама и оборима. Фарма се ускоро растурила, не знам да ли сама од себе, попут толиких других, или по закону више силе, да би уступила мјесто новим објектима, сасвим другачије намјене.

Чобанчићи на Горњим Барама нису имали праве лопте, али је било швапских шлемова да играју фудбал. Жене у катунима, немајући још лонаца, кувале су варенику такође у шљемовима. На камену крај Сутјеске дријемао је спокојно поскок, у шуми је опет кљуцала жуна (подсећала ме на тактакање митраљесца), а на Хрчавци је сркао воду срндаћ. Дивота од обнове природе. За вријеме оне битке, јуна 1943, није се могло ни наслутити присуство било какве животиње. Може се разумјети њихова паника од пакла који су створили људи.

Затим је навалио онај "прави" развитак. На Сутјеску се сручила офанзива цивилизације.

Најприје буде пробијена асфалтна цеста. У клисури Вратара рикнуше mine и булдожери. Нестаде римски пут, што бјеше уклесан у живе стијене. Пут, којим су путовали каравани између Средоземља и Паноније, издржао је вјекове, али не и булдожере, Кажу људи да модерна

техника може све, али није могла заобићи ни парче тога римског пута. Оде у неповрат. Разорена буде и она пирамидална хридина на улазу у Вратар, на чијем је врху, заравњеном као астал, остало хиљаде митраљеских чаура. Неке државе би дале милијарде да би дошле у посед нечег сличног. Цеста је навукла све остало: хотел, па још ово и још оно, па пумпну станицу, и тако на Тјентишту настаде насеље урбаног типа. Присуствовао сам и првој јубиларној прослави битке. Пред хотелом, дословце на пољанама где су падали борци, сада су се вртјели ражњеви, за столовима се јело и пило, а група младића је пјевала: "Вино пију аге Сарајлије". Осмогодишњи дјечак, на тераси хотела, упитао је свога оца: "Је ли, тата, нама у школи причају да су партизани овдје умирали од глади, зашто нису ушли у хотел да ручају?"

Мени се тог топлог и свечаног дана почело смучавати у желуцу и вртјети у глави, али сам самом себи подвикнуо: "Куш, бено једна, нека живи живот! Нека на доскорашњем смртишту трешти кермес обновљеног живота!"

Када су почели пробијати цесту и кроз прашуму Перућице ка Трновачком језеру, успротивио сам се томе подухвату. Поменух у томе чланку и пјесму посвећену агама-Сарајлијама, нешто што ме мој ратни друг, Владо Шегрт, оштро прекори како не разумијем омладину, како се супростављам потреби и праву нашег човјека да доживи љепоте ових предјела (ах, тај "наш човјек" четириточкаш) и ја сам морао да самог себе ућуткам: "Куш, непоправљива конзервативчино, нека живе аге Сарајлије".

Да ли је доиста морало бити да развитак крене баш тим путевима? Да ли се могло и другачије?

Када сам 1947. године, медитирао у тишини Сухе, на кољену сам написао писмо Миловану Ђиласу, сматрајући га будним чува-ром наших ратних традиција и наше идеологије. Отприлике, сјећам се, заложиио сам се да се цијели опсег Сутјеске уреди као национални парк, али не овакав какав је данас, већ да буде доиста непркосновено аутентичан, нешто попут светишта. Баш такав израз сам употребио. Касније, кад је отпочео технократски јуриш на Сутјеску, све чешће сам се препуштао маштању, дабоме сасвим личном и залудном, о томе како се могло и како се морало, апсолутно морало, ријешити "проблем" спомен-парка на Тјентишту. Императив: никаква цеста, никакав објекат у Тјентишту, ништа осим данашњег велелепног споменика. Цесту је требало извести поврх долине Сутјеске, по падинама природног амифитеатра што се уздиже изнад ријеке, отприлике у кругу: Ђурђевица – Перовићи – Лупоглав – Тођевац – Казани – Равно Борје – Боровно – Мркаљи – Шадићи - Ђурђевица. Опсег круга: око 20 км. Извам круга су сви туристички објекти и видиковци, а унутар њега само пјешачке стазе које воде до споменика на Тјентишту. Само пјешачке и коњске стазе! Нек их буде довољно, благих и стрмих, за срчане и сипљиве. Нека појашу коње радознали излетници. Нек се опет прослави наш брдски коњ-мученик. Нити једном аутомобилу, нити једном пијандури не дозволити да скрнави Тјентиште. Дати људима могућности да медитирају над Сутјеском. Медитација је људско обележје и потреба човјека докле год буде постојао. Пустимо га да медитира. Али, он то не може усред. вашара и бензинских испарења. Нека се данашњи људи, макар ондје, подсјете да још увијек спадају у врсту двоножаца, нек се мало задишу и озноје. Да не употребим већ тривијални разлог: како су ратници 1943. могли да по беспућу, гладни и преморени носе оружје и рањенике? И двоножност је једно од главних обиљежја човјека, као таквог. Није то ни његов мозак (слон и делфин га имају врло развијена), нису то ни чула (шишмиш и жаба их имају много савршенија) него баш двије ноге којима корача усправно, за разлику од свега осталог живог свијета.

Али, било па прошло. Нека такозване будуће генерације поправљају (дакако, на свој начин) оно што смо ми на наш начин удесили.

— — —

Године 1970. мој пријатељ Драго Стефановић затражио је од мене интервју за Радио Београд. Разговор је у цјелости емитован овако:

- *Радио Београд: Запажена је ваша активност на проблемима заштите човекове природне средине. Ви сте и доста чест посетилац Сутјеске, па Вас молим да нам кажете како Ви гледате на данашње Тјентиште, као на једно урбанизовано насеље?*

- Питате ме како ја гледам. Био бих много срећнији кад не бих гледао никако. Кад видим и слушах оно што се на Тјентисту последњих година збива, дође ми да обневидим и оглувим. Неприхватљиво је и неподношљиво је да се од Тјентишта створило и даље ствара једно урбанизовано насеље и то са свим елементима паланштине. Ту, на том месту, које је са мало више духа и разума могло да постане светиште и извориште наше моралне снаге, ту данас нема места људској души, попут нежног цвета у корову једног бесмисленог и антихуманог урбанизма. Јунаци са Сутјеске као да су поражени дефинитивно. Као да их је поразила бука урлаторских микрофона и релијских аутомобила, поразили су их отровни гасови пумпних станица и ауспуха, покриле су их шатре, барови, виски, кобасице, Адам и Ева, Старт и Плејбој. Јунаке, баш као да су вампири, набадају данас ражњеви што се врте баш на месту где су гинули. Тврдим да ниједна земља на свету није овако јефтино раскућила своје морално богатство.

- *Радио Београд: Опростите, зар се из овог Вашег темпераментног излагања не би могло заључити да сте Ви против сваке изградње, против напора да се Сутјеска приближи радном човеку?*

- Којешта. Ово што се ради то је управо удаљавање човека од Сутјеске. То је последица помањкања напора. Ја нисам ни против хотела ни против ражњева, али задовољење тих човекових потреба требало је и могло се решити на други начин и на другом месту. Најезду урбанизма и потрошачког менталитета требало је зауставити на периферији једног круга чији би радијус износио најмање 1 километар од средишта на Тјентишту. Унутрашњост тога круга требало је сачувати у статусу антинасеља.

Тјентиште и град су неспојиви у истој мери колико је галерија фресака неспојива са рагби-игралиштем у њој.

- *Радио Београд: Друже Николишу, па шта би сад, по вашем мишљењу, требало да се уради?*

- Ништа. Чин је свршен. Преостаје једино да се одреди неки други измишљени простор битке на Сутјесци, или да чекамо какву катаклизму па да они који преживе, почну све изнова.

Ипак, ја видим некакав смисао овог нашег разговора. Видим га у нади да ће грешке, почињене у Тјентишту, бити избегнуте на Петровој Гори, на Калнику, Рогу, Козари и Радану. НАДАМ СЕ.

Др. Гојко Николиш "МЕМОАРИ", стр. 542-5

ПОЕНТА: Тако, о масовној гробници хероја, говори ратник Шпанског и нашег рата, генерал-пуковник, начелник војних санитета ЈНА, народни херој, академик и, прије свега, хуманиста, Др. Гојко Николиш.

Ове редове преносимо с надом да ће подстаћи планинаре - љубитеље природних чистина - на залагање за очување природне аутентичности у ери све силнијих насртаја техничког, нуклеарног и прије свега, малограђанског безумља.

Радовић Радомир

ХОРНОВОМ СМЕРИ У СТЕНИ ЈАЛОВЦА У ЈУЛИЈСКИМ АЛПИМА

Први је јули. Педесете. Уобичајеним начином извођења наших "хо-рук" акција, од суботе на недељу, и овај пут смо прошли кроз Крањ на прузи Загреб – Планица. Овде је ушао Корошец Милан, такође планинар "Радничког". Стигавши из Тржича, где летује код родитеља као средешколац, био је пун утисака својствених клинцима кад се распусте. У намери да пење свој други успон (тек седмицу по том како смо у друштву пењача Алпинистичког одсека ПД "Загреб" у "процесији", под пљуском и уз праскање громава, прошли Шпиков гребен у Мартуљковој скупини), рађе је својим причањем у рафалу секао моје, важно данас за нас, и једино којим се требало бавити, по мом. Иако је био пристао да се огледамо сутра у нечем тежем, у Хорновој Смери у стени Јаловца, за њега очито није било од значаја оно што сам још данас желео да му утувим у главу. Да је у алпинистичком препричавању "од било до биће" међу мојим другарима у Загребу важио еталон мерила спремности пењача – овако: у "Словенску" у Северној Триглавској, или у Гребен Шпика, идеш на пријемни. "Хорнова" у Јаловцу ти је нешто као мала матура, "Дибонова" у Шпику је велика, а "Прусик-Сцалајева", опет у Триглавској - то ти је дипломски! А он је, као системом брзовозног школовања поратних кадрова, прескакао од недеље до недеље читаве разреде.

Са Пехарда Бранком и Михелчић Бошком, сада нас је било четворица намерачених на пењање. Петом, неком медицинару, још у Шкофјој Локи, дошла је "надасве дражесна пуница", тако да је он за овај пут са наше стране с наглашеним ниподаштавањем отписан. Остаће, сиромашак, на цветним ливадама Тамара. Уз овце. С јањетом. Право му буди, кад нема друга посла, па запоставља пењање.

Безмало пред поноћ приспели смо пред последњу станицу овог дела земље, а не задуго потом, по мрклом мраку ходајући, обресмо се пред планинарском кућом у Тамару. Јели смо на тераси, обилно, несвесно одлажући час поласка. Ово због притиска свега оног неизвесног које од мрака до мрака ваља преваљати пред собом до тама иза себе. У караули украј дома, обичајно у то време, оставили смо код граничара планинарске књижице док се не вратимо. Под кров нисмо улазили. Али, нисам пропустио прилику да се "шиљо-клиначки" испрсим, одлажући покрет групе, не би ли дремљиви стражар неким гестом одао да је уочио на мојој ветровки округлу, велику значку Горске службе спасавања ПСХ, којом сам био закићен. Још да је јадник, дремежан, у те ситне сате хтео да буде говорљивији, па да му под "пуф - пуф" некако објасним, да је већ одавно, - од пре по године, носим и да та значка има свој број "8", и како сам ја... И шта сам? Шта сам то ја? Пуваџија, то сам !

Прекинух ток мисли, постиђен, као и монолог који сам прео пред стражаром, а да ме за исти није побудио, то одосмо. У мрак. Стазицом од шљунка, кроз росну траву и као под кишом од влаге. Надиђе умивени буквик, полако, узбрдо, према снежницима под кулоаром Јаловца. После два сата хода већ смо били под улазом у смер. Милан и ја важно "студирамо" стену и показујемо (сами себи) "Хорнову", без саговорника преклапамо, као да смо ту од ко зна када домаћи. Зими, додуше, априла '49, за савезног инструкторског течаја за зимски алпинизам, који је ПСЈ био поверио на организацију Планинарском савезу Хрватске, био сам већ прошао овуда. Али кроз кулоар. А и овог пролећа једаред, сада већ као инструктор на завршном успону са течајцима АО ПД "Загреб". Горе, међутим, у стену, само сам зверео. И онда и сада. Тада, као и сада, да нас не убије камење за првих зрака сунца одваљено ледом од свога здравца, тако да бубњи уз узгредни хук низ литице теснаца стазом непредвидивог слалома, па кога опали.

Сви заједно, по мало, исписмо чутуру Бранкове "дивке", ко чемер горке, да не би касније жеднели. Бошко и Бранко пођоше ка Котовом седлу, ка граници, а ми под саму стену, где није било више одгађања.

Ком' обојци - ком' опанци !

Преобули смо се. Милан у "Батине" тенис - патике, а ја, по први пут, у "плезалке" - маншен филерице. Два броја мање не би ми било потаман, с болом у срцу али као свесрдно

дао ми их је на послугу (читај - неповратно) Паук - Крешо Михаљевић. За мене, у то време, "прва виолина" пургерске пењачке елите изгледа да се опростио већ тада, тим гестом, од пустоловина које зна да нам подари пењање. Спаковаи, били смо спремни за полазак. Нетом, стижу још и три пријатеља из АО-а "Искра" - Крањ и као, тек сада видим да нема више врдања.

У смер улазимо у пола шест. Словенци такође. Ту, за нама, коректно, без приче. Без да би силили ди они буду први. Да они буду ти који ће ваљати камење над главом онима доле, са горњих полица. Пењу стрпљиво, навезани на "манилу" као и ми. Колико за две дужине 40-метарског ужета смотаног у омч,е пењемо по косој распуклини, једновремено, од улаза. Затим наизменично следе краћи камини и вододорине, у којима, тек реда ради, осигуравамо. Већ овде, задихан, Милан ведро вели да се одмах види да то није Шпиков гребен и што је "четворка", иако тешкоћа није већа од "три". У првом камину дечко је имао мука, што ради телећака на леђима, што ради првог сусрета са таквим обликом стене о којем је до сада само читао и чуо. У зноју лица својега допењао је до мене и натуштеним погледом дао ми на знање, опет прећутно, да би најрађе да се одмори. А ја већ пошао да наставим. Та тек смо попочели са пењањем, а и хладно је у сенци, да све дланови бриде и прсти горе од почетне отупелости због додира с леденим каменом. Опет пењемо заједно. Прилично дуго, до под један уски камен са мало висећих али здравих опримака, довољних да се осећаш свој. Прелазим га и позивам да ме следи. Али га нема. Нема га задуго. Кратка станка, мислим. А би дуга пауза. А онда осетих трзај у рукама и Миланово "Држи !" Исклизнуо је да није ни знао како? Промрзли прсти, ваљда, шта би, па га највероватније - издали. Одморио се мало, схватио, вероватно, да ни то није најстрашније, и сада са ношто мање пипања пролази тешко место. Сопћући, без речи, одаје утисак бића којем сада стварно треба да мало одмори, па то и чинимо. Надаље опет газимо заједно, улево, до испостављене пречнице на којој без осигуравања не би било лепо. Ни њему ни мени. Пролазим, стајем, па он долази до мене, те тако некако камином и разуђеном стеном избијам на Кеглишће. Тераса огромна, висећа мало надоле, посута камењем које као гњиде и ваши с пролећа счешљају темељни усиви с темена Јаловца. Да није тог камења, овде би се мирне душе могао одржати неки међународни турнир у стоном тенису. Овако... Пијемо воду, зобамо бомбоне, чутуру пунимо зрнастим снегом и настављамо, сигурни избором правца. Уз стену, уместо улево, пењемо "по свом". Тумарамо, у ствари, и ово увиђамо тек касније, на испостављеним полицама које се не помињу у техничком опису. Под собом чујемо Крањчане како нас учтиво опомињу да смо превисоко, али повратка нема. После неколико на своју руку препењаних дужина ужета, сада напредујемо спорије системом тежих полица, али (и то се тешимо) "далеко занимљивијих од оних доле", одреда посутих дробином. Вотлину - удубину у стени - поменути у опису, надвисили смо таман толико да смо је препречили улево у њеном излазу. Дечасти су, међутим, ушли у њу одоздо, онако како ваља, а из ње изашли управо где тамо где и ми.

Пењем и даље улево и за два растезаја нагоре, до под "Хорнов врх". Овамо стижу и Крањчани и преузимају вођство док чекам Милана. К'о покисао певац без гласа за кукурикање због ситне бруке и велике муке - где баш мени ово да се деси! - и то наочиглед тих "урођеника", не знам да ли да се правдам сам пред собом или да ово примим просто спортски. Гледам их како полако али суверено перјају небу под облаке. Туку, додуше, у горњем делу још два клина, и поред постојећа четири, ради чега ће се Милан доцније, при избијању, дуже задржати. Траже гљуди, па им на омчи њихова ужета шаљем један карабинер, спонку, да им не пофали. Ово ће ми на врху вратити, као и ми њима, успут поизбијане њихове клинове.

Једноличност пењања да разбијем, док наизменце осигуравамо, посматрам Триглав преко Тренте, Шите и профил Травника. Проматрам све што захвата око док не дрема. Успут стижем да зачикавам Милана, да неће, можда, кекс, или воду, или лимун? Све ово, заправо, има у ранцу-телећаку, поред два пара окованки-гојзерица и пресвлаке. Заузет је, међутим, помним осигуравањем, не само реда ради привезан на клин. Већ сам десетак метара над њиме, опет у камину, пре бих да кажем диједру - стени под тупим углом у вертикали сложеној. Несметано пењем даље јер је тројка над нама већ испредњачила. У целом потезу ужета избегавам ипак два клина, колико да умањим трење кроз спонке, толико и због тога што нисам знао шта нас чека изнад, у остатку од 40 метара, колико се пружа уже. Претпоследњи клин био је сувишан, али је зато последњи више него добродошао. Отишао сам још двадесетак метара у десно иза угла по положеном урвљаку - и уже се напело. Једва сам успео да довичем Милана

да пође. Пењао је споро, вероватно из опреза. За сво то време уживао сам у размишљању о томе: шта ли сада проживљава момак? Та то су му први клинови које је у стени срео!

Би шта би и како би, тек - ето га: "Хо-оп!"

Кан-да да је пад - на моје питање: "Шта је, бре?", стиже одмах и одговор: "Држи, море... ш му матер! Опасно ово, бре" - "Шта да радим, брате?", - питам, али бадава. Одговора нема. Вероватно због тога што ни сам није знао шта се ради у оваквој прилици. Доле му дубоко, горе недостижно, а он - изједаред - мали, мали па нејак. Одједном - нејак! Па још и торбак вуче. Да пресвиснеш!

Слатко се смејуљим, јер ми није ништа, јер сам га задржао, а није ни тежак. И тако потраја, богами, ваљда добар минут, а за све то време уже је врашки напет. Знам, да није могао да се повреди, - а то је сада најважније - јер стена је ту у стрмини и глатка дуж целог камина, да не бринем. Попустих га малце док не викну "доста", па Јово – наново. Свега једаред чујем да удара чекићем, а онда, иако доста доцније, угледам и њега. Прилази споро, обливен здравим знојем спортисте после стискавца. Грашкаст по челу, магличаст под носем, на маљама надланице орошен, здрав зној побуди ме да му кажем: "А што се то умиваш кад ни за пиће немамо довољно!" Ћути, клинац, а и сам се смешка. Загледа ручерде, мало подеране, па погледом тражи моје. Мисли, одоше дланови, кад оно – ништа. А ко зна да пад преузима раме и трење ужета о одећу. "Шта би?" - "Шта би било - пао сам!" - "Колико?" - "Шта ја знам. Око пет." - "Измерио, значи. А где ти је метар?" - "Море, носи се, знаш!" Оћутим. Више не питам. Видим - није зевзек, уме да се брани. Остао бата, значи, присебан. Зар је могло уже толико да се истегне? Сигурно да није. Само се напело. За онолико, у ствари, за колико је врлудало за мном, не баш најкраћом линијом, у којој се потом нашло сапето падом од овамо до тамо. Чудило ме да сам у лежерном седећем ставу, из којег сам махинално и за трен прешао у полулежећи, могао одржати тако сербез терет који је представљало Миланових брат-брата 80-так килограма (не убрајајући и зорт). То ми је био први пад, у ствари, који задржах у стени на плећима и био сам пун себе. Пун поноса, јер овим је моја пењачка делатност постала заокружена. Остаје само да и сам тако једаред опучим, па искусим како је то када си као клпатно подно напетог ужета. Милан је завидео мени, а ја њему, а и један и други смо ћутали. Мада, мислио сам, ако баш мора да испаднем, нека то буде што касније. Нека то не буде данас.

Једва смо чекали да приђемо снежнику са чијег се доњег дела окапине сливао витки млаз. И пришли смо. Пожудно пијемо ледену снежницу, отопљену у жарки јулски дан из снежне портikle Јаловца.

З-з-зззз... па ф-р-р-рррр, па бупете, низ стење, као слап лети камење преко нас у кулоар. "Пазите горе" - дерем се и псујем жестоко, за равнотежу страх. Још један звиждук и преко плафона окна под којим седимо опет пролеће камен. Прекидамо похлепно локање воде коју као да претачемо из чутура у благоутробије, по ко зна који пут доливајући у чутуру. Пролазимо окно и ево нас на вршном платоу одакле се може шетајући до "Комичијевог раза". Настављамо улево, нагоре, преко прагова и скокова, мрвљака и жљебова, до другог већег скока. Осигуравамо, у ствари, само још по лабилном, стрмом, клизећем сипару и ту и тамо у несигурним пречницима стеновитог скока, да, најзад, слободно ходајући, стигнемо на врх. Док смо још ходали, било ми је пријатно да слушам Милана где мало-мало па вапије: "Стани, бре, мало да се издувамо!" Био је ас у смучању и у веслању, и високогорац, да му је - мада младом - тешко било наћи пар, али се видело да нема ону врсту кондиције и издржљивости којом сам се управо пред њим дичио, а која је потребна за пењање. На врху су Бранко и Бошко већ цели сат одмарали, чекајући да стигнемо и ми, задовољни успоном преко северозападног гребена, дошавши од Котовог Седла преко "Малог Јаловца". Тај успон био је негде раније брзоплето маркиран, али као несигуран за планинарење, неупотребљив и погубан. Тучен громовима и разбуцан ледом био је крушљив преко сваке мере. Због своје растреситости остао је пењачка смер, и то за пењаче који не брзају, а уживају у разгледању.

Ко како, полегасмо по топлим камењу па навалисмо на залихе. Кобасица, сланина, кекс, све што су торбаци могли да понуде, било је добродошло на гомилу. Прихватише се мало, мада стидљиво, и момци из Крања, а онда отперјаше. Пут под ноге, овај планинарски, оклинчани, маркирани, који води низ Јаловац у кулоар. Журили су, рађе, на "кис'ло зеље з клобасами". У Тамар, па кући.

Са задовољством размишљао сам о томе како сам сасвим успешно превео кроз смер, коју сам до тад познавао само из рекла-казала и према техничком опису из "Нашег алпинизма", а партнер ми ни толико. С опрезношћу, значи, смем да приступим вођењу навезе кроз смери "барем" четвртог степена, орјентационо захтевне колико је и ова, јер се - како смо искусили - кроз Хорнову дало уз мало среће проћи и по варијанти (да баш не кажем лутањем).

Одмор је неким поварило крштење које се није дало избећи. Неминовно је следило. Почетници су "крштени" пресавијеним ужетом по, у погнутом ставу, сапетој стражњици. Три немилосрдна ударца "воднишким" чвором, по три жестока крика "а-јааоој!" у различитим варијацијама гласова, дала су околним врховима до знања да се на Јаловцу одвија сурови ритуал посвећења приправника – њихово сврставање у ред. "правих", јер им се раније препењано без крштења напросто није бројало. А, 'ди ћеш, некршет, болан, међ' пењаче! Стога су брзо заборавили бридеж, полегавши по камењу уместо потребнијих облога, преваљујући се с бока на бок.

За узврат мојој грубости, као ударје, добих од Милана браду дивојарца или ти "гамзов барт". Да закитим шешир, вели. Сребрним привеском у виду рунолиста поносно прикопчах браду на шешир. Овако закићени, тек са паперјем над наусницом, нисмо се питали да ли ће нас ускоро живот подарити брадом искуства или недаћом рогова, а то и није било важно у овај час. Важно је било да смо ми испењали и да смо сви живи и здрави на окупу, да је дан сунчан и да смо сити и напиту и да се никога осим нас не тиче како нам је сада. А што смо мало лутали... Па, Боже мој, то се дешава и искуснијима од нас. Уосталом - нема секире безубе, само ако ради! А они, који би дс зановетају, нека изволе. Нека само изволе. А Хорнова је већ за нама. Остаје нам само још да сиђемо. Пажљиво, по леду, низ кулоар. Пажљиво, јер смо већ уморни...

Х Х Х

У тим тренуцима безбриге, нисмо знали да нам још предстоји силазак низ Севрозападни гробен преко "Малог Јаловца", где је у шкрбину између стена и зубне пукотине снега, упао један чова, поименце, Јанез (не знамо му презиме), који је при том задобио повреду кука. Одавде га је требало избавити, по стени - падини, на плећима до на сипаре под Котовим Седлом, уз помоћ оскудне опреме којом смо у том тренутку располагали. Само нас тројица. Без оних врхунских из Јесеница, које су величале пропагандне табле по железничким станицама од Планице до Зиданог моста. Без њих, велим. Само нас тројица.

Али - о том потом.

Можда следећи пут.

За сада нек' је доста и толико; по запису из пењачког дневника, који је било уобичајено да се води у тадашња времена. У времена алпинистичких пелена планинара "Радничког" и, шире гледано, послератног алпинизма Београда и Србије.

Звонимир Блажина

Планина се не предаје сваком. Она се, напротив, према многима опходи као несташна млада девојка која нас примамљује хиљадама дражи, али се у тренутку кад верујемо да ћемо је ухватити и освојити, изгуби испред наших очију.

Гете

РАСТКО СТОЈАНОВИЋ
(1926. – 1972.)

Тих дана уочи 1. маја 1972. године припремали смо се за пут у планине. Као и увек, били смо радосни што ћемо се поново наћи у окриљу планине и излазити на још заснежене врхове. Али највећи део нас је остао у Београду. Ту нас је приковала тужна и и потресна вест. Увече 28. априла 1972. године на путу за планине, у саобраћајној несрећи на аутопуту Београд-Загреб, код села Жежева, угасио се живот Др Растка Стојановића - за научне кругове и јавност, професора Природно-математичког факултета Београдског универзитета и истакнутог научника, а за нас планинаре вредног прегаоца, једног од оснивача алпинизма у Србији, дугогодишњег начелника А.О.Б, врсног алпинисте и планинара и надасве изванредног друга и пријатеља.

У планину је пошао рано. Први школски дани су ишли упоредо са првим данима у планини. Предратно скаутско детињство, кроз излете и таборе као оне под Кабларом и у Кучјаским планинама, прпресечено је крвавом ратном стварношћу, али је љубав за планину остала и тињала, чекајући час да букне.

Тај дан дошао је одмах по рату. Пре обнављања планинарства у Србији, он одлази у Алпе и постаје члан словеначке планинарске организације, али по оснивању планинарства у Београду враћа се и постаје члан наше организације.

Од тада настаје рад који постаје у исто време и историја алпинизма у Србији. Бесциљно је набрајати функције које је обављао у београдској и републичкој планинарској организацији. Било их је много и увек је био или начелник АОБ или члан комисије за алпинизам Србије или у Служби спасавања у планини. Некад је имао и двоструке дужности, које је увек беспрекорно обављао.

Дуго сам га знао и чини ми се, добро.

Сећам се тамне ноћи када смо се враћали са Вукана за Петровац. Тих 16 километара по прашњавом путу, пуном звезда и прича о планинарству, остаје заувек урезано, његовим дивним и језгровитим мислима. Сећам се Грбаје кад см у тврдом и каменитом тлу копали темељ за Дом. Није пуштао алат, мада су му се кроз завоје на шакама познавали црвени трагови попуцалих дланова. Сећам се и вечери под Комовима, када смо крај пламена логорске ватре причали о протеклој несрећи и спасавању. И онда је зрело и сугестивно учествовао у причи окупљених учесника табора. Та прича и објашњење били су једино прихватљиве за све нас. Сећам га се из заједничких успона, када смо се, мењајући се у вођству, примицали врху. Како сам се чудило, а можда и љутио његовој цигарети, чији сам крај морао и ја да чекам. А та цигарета је била неизбежна. Сећам се и дугих састанака у одсеку, када смо у неисцрпним дискусијама износили своје ставове о алпинизму и планинарским успонима, сматрајући их за једино исправне. Захваљујући Растковом неизмерном стрпљењу, састанци су имали свој крај и врло плодне Закључке и резултате. Можда је најважнији онај да смо кроз те разговоре и измене мишљења постајали комплетне алпинистичке личности.

Таквом човеку, планинару и алпинисти, чланови одсека су се достојно одужили. Име своје организације "Алпинистички одсек Београда" допунили су са: Др. Растко Стојановић, а огромним залагањем, одрицањем и радом изградили на Дурмитору, у ледничкој долини Карлице, спомен-бивак.

Био је добар човек, нежан син и одан пријатељ.

Ми, чланови "Радничког" овим редовима још једном потврђујемо да смо срећни што је био пријатељ нашег друштва и да и он остаје у нашим сећањима док трајемо.

COLLE DEL GIGANTE (1958)

3370 м. Вечити лед, неки пут покривен снегом, неки пут разголићен у свој својој зеленкастој величанствености. Тишина је до скоро била апсолутна. Једино што су по који пут групе у пролазу за околне врхове измењивале по реч-две и настављале у тишини.

Ту смо подигли свој мали логор и припремили се да у њему проведемо двадесет дана. Донели смо на леђима по 80 килограма пртљага и за два и по часа подигли три шатора и ваљда, највећу ледену кућу – "иглу" у Европи.

Мој први успон и успех. *Tour Ronde* (3798 м). За неке је то први додир са ледом и гранитом. Снег, лед и камен стално се смењују. Под врхом, све се то претворило у оштар заснежен гребен. Са врха, по дивном времену - величанствен поглед на цео масив Монблана. Силазак истим путем. Повратак у логор нашом јутрошњом пртином. Стално се осврћемо и гледамо где смо били и куда желимо да идемо. Ледени врх највише планине у Европи неодољиво привлачан и изгледа као да је ту, одмах пред нама, на дохват руке, само треба да устрчимо горе и наши снови су остварени. Пред нама је *Brenva* ребро; анализирамо детаље и проучавамо могућности пролаза. Можда Бренвом горе, а гребеном преко *Mon Midi* и *Coll du Midi* - доле?

Нисмо ни слутили да је то био последњи леп дан нашег похода.

Ветар фијуче несмањеном жестином. Већ смо заборавили да је јуче било лепо, а надамо се да ће нагло проћи и да планови неће пропасти. Југ је, и снежни бедеми – ветробрани око логора - полако се и сигурно топе. Прети опасност и иглуу да се због ослабљених веза између ледених "цигала" поруши. Није пријатно извући се из вреће и изаћи на ветар, али морамо да осигуравамо шаторе и набацамо снег преко иглуа. Ципеле се од јуче нису осушиле и непријатно су влажне, али ветар нас не чека. Неко мора да се жртвује и скува нешто за јело. Није му пријатно. Ветар је отопио снег, па мора да разбија лед и топи га за воду, а примуси се тешко греју.

Сишли смо у Курмајер. Бацамо последњи поглед на сунцем обасјане врхове скупине Монблана. Снуждени смо. И овом приликом нисмо изишли на врх. Из долине не изгледа опасно, а бар да сада не сија сунце! Ипак, свесни смо да даље није могло, а дуже није смело.

Горостасни врхови Централних Алпа остали су за нама. Тамо су остале и наше жеље. Можда смо ипак изишли као победници? Зар је мало оних који су, понесени жељама, привучени неодољивом, магнетском силом леда, висине и гранита, не стигавши на врх, оставили тамо животе, тамо где човечја рука неће моћи никад да украти природу.

Др Растко Стојановић

/Наше планине, 1959. г./

Ово је трећи пут да одлазим на Прењ. Тамо сам први пут осетио планину. Тамо, где је земља толико висока да се саставља са небом.

Бранко-Бата Митрашиновић

ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ ПД "РАДНИЧКИ" У 1982. ГОДИНИ

Активност чланова ПД "Раднички" одвијала се 1982. године кроз учешће у акцијама које је организовало друштво, а такође и у учешћу у акцијама других планинарских друштава.

Највећи број друштвених излета организован је у Ваљевске планине, и то:

- у јануару, на Буковску планину (Ластра-Козомор-Ражана);
- у фебруару, на Буковску планину (Ластра-Гојчевица-Ластра);
- у фебруару, на Буковску планину (Самари-Дреновачки кик-Сињска коса-Острешки источни висови-Самари);
- у марту, на Лелићи крас (Градац-Лелић-Градац);
- у октобру, на Повлен и Јабланик (дводневна тура: Самари-Таорска висораван-Чикер-Мали Повлен-Дебело брдо-Јабланик-Бабића лука-Манастир Путиња-Поћута);
- у новембру, на Буковску планину (Дреновачки кик);
- у децембру, на Маљен (врхови око Дивчибара -дводневни излет).

У свим овим акцијама учествовало је укупно 65 чланова, од чега највише на последњем наведеном излету – 31 учесник.

Поред наведеног, друштвени излети организовани су и на друге планине:

- у мају, на Фрушку Гору- 5 учесника;
- у септембру, на Троглав - Источне Старовлашке планине, са 43 учесника, од којих је 17 учествовало на тури: Кушићи-Ком-Лапотича. Том приликом посећен је и манастир Жича.

Од високогорских активности, карактер друштвене акције имала је четвородневна тура 7 чланова у масив Маглића (Тјентиште-Боровно-Драгош седло-Мркаљ кладе-Маглић-Стубица-Пријеворац-Трновачко језеро-Тјентиште).

Поред наведеног, чланови друштва били су учесници и других акција организованих у високим планинама од стране других друштава или су самостално изводили туре.

На предлог Добрице Гаћеше, Друштво је прихватило идеју да се организују походи и успони у високе планине, у знак сећања на преминуле чланове Друштва. Следећи ту идеју, извршени су следећи успони и походи:

- ДУРМИТОР: Од 10. до 20. јуна, наши чланови: Б. Церовић, З. Блажина и Б. Савић, заједно са И. Ракочевићем из ПД "Железничар", са боравком у биваку на надморској висини од 2080 м. у Калици, извели су планинарске успоне на Терзијин Богаз, Жуту греду, Дјевојку, Мали Међед, Савин кук, све врхове Шљемена, Плеће и Милошев ток, као и разгледну туру према Штуоцу и Барном језеру. Овом приликом изведени су и алпинистички успони, уз обуку млађих чланова, кроз окно на Савин кук, кроз грапу у сучељу стена Плећа и Шљемена, те низ Милошев ток у Ледени до.

- КОМОВИ: За јулске празнике, са ПД "Победа", З. Блажина извео је са младим алпинистом Б. Падежанином гребенско пречење Комова, од Васојевића Кома преко врхова Бована на седло Царина, преко Јужног и Средњег врха до на Северни врх Кучких Комова, а потом се продужило преко Штавне и Трешњевика на пречење Бјеласице, од Зекове главе до Биоградског језера.

Са планинарима "Победе", З. Блажина учествовао је у 25-дневној тури на ПИРИНЕЈЕ и ДОФЕНСКЕ АЛПЕ, где је био задужен за координацију успона. Том приликом изведено је пречење највишег врха Пиринеја – *Pic di Anet* (5404 м.), са 1800 м. успона и исто толико силазака, као и *Monte Perdida* (5555 м.), са 2000 м. висинске разлике. Успони су делимично вођени глечерским прелазом, делимично стеном I и II степена тежине, но - већим делом и високогорском стазом. У Дофенским Алпама покушан је успон на *Lesecran* (4102 м.), али је осујећен традиционалним невременом и мећавом. Такође је био планиран успон на *Mont Blanc*, али се од тога одустало због квара на аутобусу и непредвиђеног задржавања.

У седмонедељном трајању Станица Горске службе спасавања ПС Београда спровела је почетнички течај за горске спасиоце, са 79 учесника из двадесетак планинарских друштава. Течај је апсолвирало 55 планинара. У извођењу течаја учествовали су и наши члонови: З. Блажина - као вођа течаја, Др. И. Стојановић као предавач и Милутин - Бата Родић, као инструктор. Делом ове обуке обухваћено је и учешће на меморијалном успону на Бјелашницу, у време новембарских празника.

Од самосталних акција појединих чланова друштва, вредно је забележити и следеће:

- у јуну, два члана Друштва више дана су боравила на Јахорини и Требевићу у СР БИХ;
- у августу, два члана Друштва посетила су Грчку – Крит, где су прошли кроз кланац Самарија, дуг 17 км. и изашли на врх планине Дикти (2148 м.);
- у новембру, два члана Друштва боравила су у Овчарско-Кабларској клисури са изласцима на врхове Овчара и Каблара и обиласком културно-историјских споменика тог краја.

И у 1982. години организована је традиционална акција са садржајем из Опште-народне одбране, овог пута под називом "Хомоље '82" на теренима Јелове баре, уз учешће 29 чланова и гостију. Том приликом посећена је и пећина Церемошња.

У оквиру друштвених састанака одржано је осам предавања са дијапозитивима.

Велибор Станишић

ПРОГРАМ РАДА ПД "РАДНИЧКИ" ЗА 1983. год.

И у овој години Друштво ће наставити са организовањем излета и похода у планине. Само, у наредном периоду морамо се укључити у захтеве стабилизације, тако да ћемо наше излете у планине организовати углавном превозом железницом. Ангажовањем свих чланова друштва као и чланова председништва, морамо још већим залагањем да се трудимо и наставимо активност која следи:

РАД У БЕОГРАДУ

Као и до сада, главна активност и припреме за одлазак у планине одвија се у Београду, на састанцима четвртом, где се разматрају сва питања која су везана за одлазак у планине, затим путем предавања из области планинарства, која увек заинтересују наше чланове. Морамо побољшати рад са огранцима, како у Текстилном образовном центру, тако и у огранку при предузећу "Хидропројект", а радити на томе да се оформи још неки огранак, или у школи или у предузећу. У наредној години треба још више активирати одбор за рад са огранцима, како би путем предавања и других активности заинтересовали и младе и старије за одлазак у планину. Састанци у огранцима треба да су садржајнији, како би путем малих оријентационих такмичења заинтересовали младе за одлазак ван града.

Рад наших делегата у планинарским форумима, форумима физичке културе, као и у СД "Раднички" је задовољавајући. У форуму треба бирати људе који су заинтересовани за рад и који ће у њима представљати интересе планинара.

РАД У ПЛАНИНАМА

Друштво у наредном периоду мора да појача свој рад на излетничкој активности, извођењем већег броја чланова у планине, организовањем једнодневних излета у ближу околину, да кроз лаку шетњу омладина упознаје лепоте планина и да их тако и заволи.

За старије чланове и даље ћемо организовати излете и походе у високогорске планине, који су традиција овог друштва.

Исто тако, и за ову годину предвиђамо организацију једне акције у оквиру ОНО.

месец	акција – излет - тура	учесника
ЈАНУАР	Друштвени излет на СУВОБОР	20
	Учешће на зимском алпинист. течају кога организује АОБ	3
ФЕБРУАР	Излет за чланове огранака на Ваљевске планине	20
	Друштвени излет на Фрушку Гору	20
МАРТ	Дан жена, поход планинарки на Гучево и Борању	20
	Двоиподневни излет на Копаоник	50
	Учешће на зимском алпинистичком течају ПСС на Сувој планини	3
АПРИЛ	Пролећни дан планинара Београда, у организацији ППС	40
	Друштвени излет на Цер	20
	излет за чланове огранака на Гледићке планине	20
МАЈ	Високогорски првوماјски поход у планине Македоније	10
	Дан младости, поход чланова огранака преко Ваљевских планина	30
ЈУН	Друштвена акција са садржајем из ОНО	50
ЈУЛ	Јулски поход у Проклетије	10
	Учешће на летњем алпинистичком табору у организацији АОБ	3
	Учешће у високогорској и алпинистичкој акцији у Северној Италији (Западни Јулијски Алпи, Доломити)	5
	Поход у планине Грчке (Олимп, Атос)	10
АВГУСТ	Високогорски поход на Пивску планину и Дурмитор	10
СЕПТЕМБАР	Друштвени излет на Хомољске планине	40
ОКТОБАР	Учешће на почет. летњем алпин. течају у организацији АОБ	5
	Учешће у Маршу ослобођења Београда и општине Звездара	20
НОВЕМБАР	Учешће у јесењем дану планинара Београда	50
	Високогорски поход за Дан републике на Стару планину	10
	Учешће на Збору алпиниста СРС у Сићеву	5
ДЕЦЕМБАР	Друштвени излет у Ибарске планине	20
	Излет за чланове огранака на Овчар и Каблар	20

Уверени смо да ћемо заједничким акцијама и учешћем свих чланова нашег друштва испунити претходни план.

ПРЕДСЕДНИШТВО ПД "РАДНИЧКИ"

ШТА ЈЕ НЕОПХОДНО ЗНАТИ ЗА УСПЕШНО КРЕТАЊЕ ПЛАНИНОМ

Редови који слиједе намијењени су онима који у просторствима природе желе открити недирнуте чистине и обогатити себе бескрајним ширинама, које нам се указују са планинских висова - тамо горе гдје нема људске злобе, загушљивости и доминације стицања пролазних ствари као основних вриједности живљења.

Да би смо лакше стигли до висина блиских глави, а далеких нози, морамо се придржавати одређених правила. Пре поласка у планину, неопходно је урадити следеће:

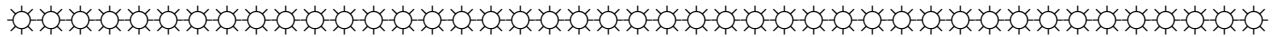
1. Пронаћи сапутнике за туру, јер у планину никада не треба ићи сам.
2. Сачинити план пута уз помоћ доступне литературе, топографских карата и расположивих техничких помагала.
3. Припремити одговарајућу опрему за пут (ближе види Билтен број 7 од 1980., текст З. Блажине "О опреми").
4. Прикупити информације о временским приликама.
5. Извршити провјеру физичке кондиције и здравственог стања.

Да би лакше стигли до жељених висина, неопходно је придржавати се следећих правила:

1. Треба се кретати обележеним планинарским стазама, а ако њих нема онда се треба придржавати ознака унетих у топографску карту.
2. Треба се кретати уједначеним темпом - прилагођеном темпу најслабијег у групи.
3. Не треба се често одмарати и нагло кретати послије одмора, јер се организам брзо исцрпљује.
4. Успоне на врхове треба започињати ујутру, по хладовини.
5. Треба настојати да се ноћу не креће, ако је то неопходно онда се треба кретати помоћу свијетла и бусоле.
6. Расположиву опрему рационално користити за утопљавање, заштиту од ветра и сл.
7. Не кретати се зими по терену где постоји опасност од снежних лавина.
8. Кроз планину се треба кретати тихо, јер то омогућује сусрет са животињским реткостима које је настањују.
9. Приликом кретања треба стално осматрати, јер то омогућава уочавање бројних љепота сазданих у камену, цвијету или дрвету.
10. Треба избјегавати брање планинског цвијећа, јер то доприноси његовом уништавању. Свакако да је много боље навићи се уживати у мирисима његових латица и безбројним нијансама боја којима нас дарује.
11. Уколико се залута, не треба паничити, већ се сталожено вратити на траг и пронаћи изгубљену планинарску ознаку.
12. Уколико се због залуталости, ноћ мора провести напољу, одмах треба приступити обезбеђивању склоништа - бивака од материјала који се налази на лицу мјеста. По саграђеном биваку, одмах се треба пресвући у суву одјећу.
13. Никада не треба бацати отпатке около, већ их сакупити и затрпати у јаму коју израдимемо ашовчићем.
14. Уз пут треба контактирати са становништвом краја кроз који се пролази, јер се на тај начин упознаје његов менталит и обичаји.

15. У складу са датим могућностима треба поправљати планинарске стазе и ознаке.
16. У планинарским објектима треба поштовати кућни ред, јер су нам они други дом.
17. На мјестима гдје постоји књига посјетилаца, треба се уписати, ставити своје примједбе, навести правац даљег кретања и евентуалне проблеме.
18. Планинарске печате, по завршеној употреби, оставити на за то одређено мјесто, јер ће требати и другима.
19. Воду сумњивог квалитета прије употребе треба прокувати. Посебно треба водити рачуна о води која се узима из цистерни саграђених у крашким предјелима, јер тамо је свака кап драгоцјена.
20. Пошто се у планини тешко долази до воде, пожељно је чутурицу увити у сукнену тканину коју треба мало наквасити због задржавања температуре.
21. У чутурицу воде пожељно је ставити малу кашичицу соли, која јој не даје непријатан укус, а у организму задржава влагу, смањује знојење и жеђ.
22. Треба се потрудити и упознати биљни и животињски свијет и обучити се са припремање хране од њега за вријеме боравка у планини, за шта су могућности доста велике.
23. Од сунца треба заштитити главу и очи.
24. Обавезно треба водити планинарски дневник, јер ће он у данима изнемоглости бити драгоцјена веза са планином и походима за које ће нас везивати само успомене. У исте сврхе треба користити и фотоапарат и камеру. Фотографије и запис одолеће времену и пролазности живота.
25. Уместо напијања алкохолем, треба се напајати љепотама које нам планина дарује, јер алкохол умањује снагу и изазива тромост.
26. Послије сваког напорног кретања треба 2-5 минута промасирати мишиће ногу, јер то доводи до ослобађања од болова које осјећамо посллије напорних кретања.
27. Кретање по невремену често доводи до несрећа: удара грома, оклизнућа и сл. Приликом грмљавина треба се кретати у размацима, а не у групи, избјегавати врхове, усамљена стабла и тежити да се спустимо дубље у шуму. Такође, треба избјегавати склањање у плитким пећинама и под стијенама.
28. Повријеђеном другу одмах треба указати помоћ и предузети све мјере неопходне за његово збрињавање. Уколико се транспорт не може извршити са људима из групе до станице за помоћ, треба некога упутити да потражи помоћ од других, са потпуним подацима о повријеђеном. Крај повријеђеног се мора дежурати све док помоћ не стигне.
29. Ако си сам са повријеђеним, треба учинити све што је у домену твоје моћи, а онда дозивањем тражити помоћ, употјебљавајући међународне знаке, сигнале и пиштаљку. То треба чинити све док помоћ не стигне.
30. Повријеђени се не смије напустити, а уколико до тога ипак дође, на рачун себе треба га обезбиједити одјећом, храном и водом, и кренути у потрагу за помоћи уз стално слање позива. Уколико сте у беспућу, иза себе треба остављати одређене знаке ради лакшег повратка повријеђеном.

Закључићу овај низ са мишљењем да снага и храброст у планини не значе много, или готово ништа, ако нијесу прожете знањем и опрезношћу.



ПЛАНИНЕ - ВЕЧИТА ИНСПИРАЦИЈА

**Запис после првог успона планинара ПД "Раднички"
на Маглич и Трновачки Дурмитор,
септембар 1954. год.**

Лепо је стајати на чврстом тлу, газити обичним, људским ходом, седети на трави поред језера, гледати стене како се уздижу у даљини. Па, зашто се човек ипак пење?

Има неких нообјашњивих побуда у људској психи, које човека покрећу на дела, на први поглед неразумљива, немотивисана, можда чак и онима који их чине. Можда је то сујета, славољубље, тежња ка испољавању своје сопствене вредности. Не знам, али сам на темену Трновачког Дурмитора сазнао и прихватио као истину: после пењања, много је лепше него што је то раније било, стајати на чврстом тлу, газити обичним људским ходом. И све друго је лепше. Можда због тога што смо задовољили оне недокучиве побуде и разлоге из наше подсвести. Да ли то значи да се човек пење да би му после све изгледало лепше?

**Радољуб Јевтић – Цике
(Билтен бр. 1, 1954. год.)
(Кроз планине бр. 20, 1960 год.)**



На планини не само да нема монотоније, не само да човек стиче читаво благо утисака и доживљаја, на планини и пољу човек се учи посматрању природе у директном контакту са њом.

На планини видите нов свет, упознајете нов живот, и уочавате немилостиву, очајну борбу за живот, борбу биља и животиња са суровом и строгом природом, која никога не мази, најбољег штити, лошег гони и мучи, а рђаве уништава и убија.

Сунце и планински ваздух челиче здравље, а о томе најбољи доказ је једрина и снага планинске чобанице у поређењу са бледилом и млитавошћу салонске госпођице.

Можете ли се помирити с тим да вам не припадају ове користи и лепоте, да никада у животу не упознате природу на њеном извору и не чујете орла како кликће? Мислите ли да је реч "Оро кликће" само празна реч, књишка фраза, и да то није израз оне животне радости коју човек упозна у планини?

Зато вас, драги пријатељу, позивам у наше редове, да заједнички у слободним часовима пођемо у природу, у планине, поља и дубраве, тамо је више сунца, више ваздуха, тамо су шири видици...

Жикица Јовановић - Шпанац



Неопходно је уклонити садашњу еколошку кризу, и то не само тако да се одстрани главни извори загађивања и кварења људске околине, него да се створи уопште један здравији, природнији, хуманији однос између човјека и природе. То се односи како на људску исхрану, тако и на његово становање и кретање на Земљи.

Руди Супек





И с ким да разговарам у овом тренутку, кад стојим на врху и са отвореним устима стремим у невероватан планински пејзаж источне покрајине? Тихо посматрам нашу заставицу која се благо таласа на кљуну.

Цедилник - Кангбачен



Одмах чим смо напустили шатор, олуја нас је претворила у беле фигуре. Ледничке наочаре брзо су се потпуно заледиле да кроз њих нисмо ништа видели и скинусмо их и тако се изложисмо снежном слепилу. Данас смо морали и на врх.

Ден - Макалу



Потпуна тишина: Ни жуборења поточића, ни пуцкетања ватре. Ни грмљавине лавина, ни тандарања камења. Ни куцања срца, ни гласног даха. Свет је мртав. Постоји само црвена планина, тако жарећа да уши пробада, и тачка, које су пуне све очи. Ватрена планина, скерлетна тачка и црно небо! То смо ми! За то смо живели!

Шкарја - Кангбачен



ОБАВЕШТЕЊА-ОБАВЕШТЕЊА-ОБАВЕШТЕЊА-ОБАВЕШТЕЊА

- У РК "Београђанка" може се набавити следећа опрема:
 - ранац са шипкама "Хвар".....динара 2890,00
 - шатор "Бивак" - за 2 особе, тежине 5,600 кг., са дуплим кровом динара..... 5990,00
 - примус на бензин..... динара 791,40
 - врећа за спавање.....динара 1625,00
- У продавници "Алпина" - Ул. М. Тита, могу се набавити:
 - гојзерице.....динара 5113,70
- У "Бетексовој" продавници спортске опреме у ул. Балканској може се набавити следеће:
 - секирица са ашовом..... динара 569,00
 - ранац са шипкама.....динара 2056,25

БИЛТЕН ИЗЛАЗИ ПОВРЕМЕНО.

БИЛТЕН УРЕЂУЈЕ ГРУПА ЗА ПРОПАГАНДУ ПД "РАДНИЧКИ", ЖАРКА ЗРЕЊАНИНА 31.

УРЕДНИШТВО НЕ ПРИМА И НЕ ОБЈАВЉУЈЕ ТЕКСТОВЕ ДУЖЕ ОД ТРИ КУЦАНЕ СТРАНЕ.

ТИРАЖ ОВОГ БРОЈА БИЛТЕНА ЈЕ **50** ПРИМЕРАКА.
